

Turgut Özal Dönemi Türkiye-Topluluk İlişkileri

Ekrem Yaşar Akçay*

Özet

Türkiye'nin sekizinci Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal, Türkiye siyasi hayatının ve dış politikasının en önemli figürlerinden biri olmuştur. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan seçimlere ANAP ile katılan Özal, iktidarı ele geçirmiş ve Türkiye'de önemli ekonomik, siyasi pek çok değişimin yaşanmasına neden olmuştur. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra durma noktasına gelen Türkiye-AB ilişkileri Özal döneminde yeniden canlanmaya başlamıştır. AB ile ilişkilerde de iktisadi ve ticari ilişkilere öncelik veren Özal, Batı ile ilişkileri geliştirmek üzerine bir dış politika geliştirmiştir. Bu kapsamda 14 Nisan 1987'de AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Ancak bu durum Batı tarzı dış politikadan çok ulusal çıkara dayalı olmuştur.

Anahtar Kelimeler

Turgut Özal, Türkiye, AB, Dış Politika, Türkiye-AB ilişkileri.

Turkey-Community Relationships under Turgut Özal

Abstract

Turgut Özal, the eighth President of Turkey, is one of the most important figures of Turkish political life and foreign policy. after the military coup of September 12, 1980, Özal, who joined the elections held on 6 November 1983 with Motherland Party, became the ruler party and caused many important economic and political changes in Turkey. Turkey-EU relations, which came to a standstill after the military coup of September 12, 1980 started to revive under Özal. Özal, who prioritizes economic and commercial relations with EU, has developed a foreign policy on developing relations with the Western countries. In this context, on April 14, 1987 he was granted full membership to the EU.

* Yrd. Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ekremyasarakay@hakkari.edu.tr (orcid.org/0000-0001-9157-6133)

However, this is based on national interest rather than Western-style foreign policy.

Keywords

Turgut Özal, Turkey, EU, Foreign Policy, Turkey-EU Relations

Giriş

Turgut Özal, Türk siyasi hayatının ve Türk dış politikasının değişimi ve dönüşümünde oldukça etkili olmuş bir liderdir.¹ 1983-1989 yılları arasında Başbakanlık ve 1989-1993 yılları arasında da Cumhurbaşkanlığı yapan Özal, özellikle dış politikada Türkiye'nin geleneksel yapısını yıkmaya çalışmıştır. Milliyetçi muhafazakar yapıdan liberallere, merkez sağdan sosyal demokrasiye kadar uzanan yelpazede Türkiye'de en büyük toplumsal dönüşümü gerçekleştiren önemli bir reformcudur.²

Bürokrasiyi ve özel sektörü çok iyi bilen Özal, hem bürokrasi, hem özel sektör hem de uluslararası örgütlerle iyi ilişkiler kurmuştur. Özal'ın bu çok yönlü kişiliği, politikalarının şekillenmesi ve uygulanmasında da önemli rol oynamıştır.³ Türkiye'de bürokrasiye şüpheyle yaklaşan Özal, bürokrasinin işleri yavaşlattığını, tutucu, yaratıcılıktan uzak olduğunu ve işlevsel olmadığını düşünmüştür. Bununla birlikte bürokrasiyi pasif bulan Özal, dış politikada özel sektördeki gibi hareket ederek tek başına hareket eden, kendine özgü bir yapı oluşturmıştır.⁴

Dış politikaya ekonomi gözlüğüyle bakan Özal, Türkiye'yi ithal ikameci, kapalı ekonomiden ihracata dayalı serbest piyasa ekonomisine geçirmiştir.⁵ Bir ülkenin dış ilişkilerinde ekonominin önemli olduğunu söyleyen Özal, siyasetle ekonomi arasında sıkı bir bağ olduğunu düşünmüştür.⁶ Çünkü devletlerarasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin devletlerarasında karşılıklı bağımlılık doğuracağını ve bu sayede siyasette var olan sorunların

¹ Emiliano Alessandri, "The New Turkish Foreign Policy and the Future of Turkey-EU Relationships", *DOCUMENTI LAI 10*, No. 3, 2010, pp. 1-19.

² Andrew Mango, "The Modern History of a Solid Country", *The EU and Turkey: A Glitterin Prize or a Millstone?*, Michael Lake (ed.), London, The Federal Trust for Education and Research, 2005, pp. 22.

³ Robert Kaplan, "At the Gate of Brussels", *Atlantic Monthly*, 2004, pp. 44-48

⁴ Cemal Karakaş, "Turkey: Islam and Laicism Between the Interests of State, Politics and Society", *PrijReports*, No. 78, 2007, pp. 21.

⁵ Amichai Magen, *EU Membership Conditionality and Democratization in Turkey: The Abolition of the Death Penalty as a Case Study*, Standfort University in Partial Fulfillment of the Requirments for the Degree of Master of the Science of Law, Standfort, 2003, pp. 18.

⁶ Selami Erdogan and Eray Acar, "Legacy of Turgut Ozal and The Sustainable Transformation of Turkey with AK Party Governments", *3 rd International Symposiumon Sustainable Development*, Sarajevo, 2010, pp. 24

çözölebileceğine, demokrasinin de böyle bir ortamda kökleşeceğine inanmıştır.⁷ Bu nedenle Özal, hem ekonomik kalkınma ve Türk mallarının dışa açılması için hem de siyasi anlaşmazlıkları ve çatışma risklerini azaltmak için İran, Irak, ABD, Pakistan gibi pek çok ölkle ile iyi ekonomik ilişkiler kurmuş ve Türkiye'nin dış ticaretinin gelişmesine katkı sağlamıştır.⁸ Yani Özal, Türkiye'yi önemli bir siyasi aktör yapmak için dış politikada ekonomik ve ticari ilişkilere önem vermiştir.⁹ Bu ekonomik gelişmeler ve reformlar da Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne geçiş sürecinde önemli bir kilometre taşı olmuştur.¹⁰

Bununla birlikte Türkiye'yi Batı siyasi sisteminin bir parçası yapmak isteyen Özal, Batıyla olan ilişkilerini geçici bir hedef olarak görmemiştir.¹¹ Üstelik Özal'ın bölgesel ilişkileri de hiçbir zaman Batı'ya alternatif oluşturmamıştır. Aksine Özal için bu tür ilişkiler ekonomik anlamda gelişme sağlayacağından Batı'yla bütünleşmede Türkiye'nin elini kuvvetlendirecek bir araç olarak görölmüştür.¹² Çünkü bu sayede Türkiye, Doğu ve Batı arasında bir köprü olacak ve hiçbir kampa katılmadan bir bölge gücü olacaktır.¹³ Bu nedenle Özal, Türkiye'nin Topluluğa tam üye olmasını da bu açıdan önemli bulmuştur. Yani Topluluğa tam üyeliği bir hedef olarak ortaya koyan Özal, Topluluğa üyeliği Batılılaşmanın bir gereği olarak görmüştür. Diğer yandan Birliğin de Türkiye'yi üye olarak almak zorunda olduğunu söyleyen Özal, tam üyeliği Batıcılığın bir gereği olarak görse bile bunu her ne pahasına olursa olsun olacak bir politika olarak da görmemiştir. Yani Topluluk karşısında pazarlık şansını devam ettirmeye çalışmıştır.¹⁴

Bu kapsamda Özal, Topluluğa tam üyeliği Batıcılık politikasından çok ulusal çıkarlardan özellikle de ekonomik çıkardan dolayı istemiştir. Yani Özal, Batıcılığı bir amaçtan çok Türkiye'nin ekonomik çıkarları ve aktif bir dış politika

⁷ Muhittin Ataman, "Leadership Change: Ozal Leadership and Restructing in Turkish Foreign Policy", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 1, No. 1, pp. 120-153.

⁸ Feyza Oz, *The EU-Turkey Customs Union: A Fairly Tale About Turkish Europeanization*, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Master Thesis, Ankara, 2012, pp. 34.; Elliot Helton, "Turkey and Iran", <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR007/iran.pdf>, (06.12. 2016).

⁹ Nicholas, Danforth, "Ideology and Pragmatism in Turkish Foreign Policy: From Atatürk to the AKP", *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 7, No. 3, pp. 83-95.

¹⁰ Bhanur Alisoglu, *Turkey and EU: What Does The Society Think?*, Norderstedt, Grin Verlag, 2012, pp. 4.

¹¹ Kemal Kirisci, "Turkey's Foreign Policy in Turbulent Times", *Chaillot Paper*, No. 92, 2006, pp. 11.

¹² Stefan Engert, *The EU Enlargement and Socialization: Turkey and Cyprus*, London, Routledge, 2010, pp. 76.

¹³ Gert Brojka, "Turkey in the Post-Cold War Era: From Kemalism and Post Kemalism in the New World Order", https://www.academia.edu/2203484/TURKEY_IN_THE_POST_COLD_WAR_ERA_FROM_KEMALISM_TO_POST_KEMALISM_IN_THE_NEW_WORLD_ORDER, (01.12.2016).

¹⁴ Kirisci, "Turkey's Foreign Policy....", pp. 15.

gerçekleştirmesi için bir araç olarak görmüştür.¹⁵ Bu anlamda Özal, Toplulukla ilişkilerde ilerleme sağlamayı ekonomik olarak Türk mallarının Avrupa mallarıyla rekabet edecek hale gelmesini sağlamak ve siyasi olarak da ABD bağımlılığını dengelemek için gerekli görmüştür.¹⁶

Bu anlamda çalışmamız, Özal döneminde Türkiye-Topluluk ilişkilerini ele alacaktır. Bu sayede Özal'ın Topluluğa neden bu kadar önem verdiğini, bu önemin ekonomik politikalardan mı yoksa Batıcılık politikasından mı olduğuna yönelik varsayımlar ele alınarak Özal dönemi Türkiye'nin Topluluk politikasının Türk Dış Politikasının temel politikalarının ötesinde pragmatik bir bakış açısıyla ele alındığı ortaya konulacaktır.

Özal Öncesi Türkiye-Topluluk İlişkilerinde Genel Tablo

12 Eylül 1980'de yönetime el koyan ordu, öncelikli olarak dış politikada statükonun devam edeceğini duyurmuştur. NATO'ya bağlılığını söyleyen ve genel olarak imzalanan bütün uluslararası antlaşmalara sadık kalacağını bildiren ordu, İltir Türkmen'i Dışişleri Bakanı olarak atamış ve uluslararası ilişkileri kendisinden önceki hükümetlerden daha fazla ilerletip geliştireceğini belirtmiştir.¹⁷ Bu demeçlere Batı tarafı olumlu yaklaşmış başta ABD olmak üzere, NATO ve Topluluk ülkeleri ilişkilerini sürdüreceklerini söylemiştir. Dahası, Ordu ve Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Topluluk üyeliğinin bir an önce gerçekleşmesini istemiştir. Öyle ki, 25 Mart 1981'de toplanan MGK, Dışişleri Bakanlığının ısrarı, DPT ve Turgut Özal'ın itirazlarına rağmen tam üyelik için adım atılmasını istemiştir.¹⁸ Üstelik MGK, tam üyelik yönündeki bu ısrarını Haziran 1981'de Topluluğa da bildirmiştir.¹⁹ Darbeye ilişkin olarak Topluluk içinde ise tek ses çıkmamış, ulus-üstü yapıdan çok devletler Türkiye'ye ilişkin kararların çıkmasında etkili olmuşlardır. Fransa, Hollanda ve Danimarka'nın öncülüğündeki bir grup Türkiye ile ilişkilerin askıya alınmasını isterken, Almanya ve İngiltere'nin öncülüğündeki diğer grup ise Türkiye'de demokratik sistemin çalışmadığını, askeriyenin bunu sağlamak için yönetime el koyduğunu söylemiş ve ilişkilerin demokratik sistemin işlemesi için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Kamuoyunun büyük çoğunluğu ise insan hakları ve

¹⁵ Lucia Tunkrova, "The Challenge of Euroscepticism in the Accession countries: The good, the bad and the shaky EU", *The Politics of EU Accession: Turkish Challenges and Central European experiences*, Lucia Tunkrova and Pavel Saradin (ed.), London, Routledge, 2010, pp. 93.

¹⁶ Commission of the European Communities, *Fifteenth General Report on the Activities of the European Communities in 1981*, Brussels, ECSC, 1982, pp. 264.

¹⁷ Senem Aydın Düzgüt and Yaprak Gürsoy, "International Influences on the Turkish Transition to Democracy in 1983", *CDDRL Working Paper*, No. 87, 2008, pp. 1-59.

¹⁸ Behice Ozlem Gokakın, *The Turco-Greek Dispute and Turkey's relations with the European Union*, Bilkent University, Institute of Social Sciences, M. A. Thesis, Ankara, 2000 pp. 51.

¹⁹ Commission of the European Communities, *Fifteenth General Report on the Activities of the European Communities in 1981*, Brussels, ECSC, 1982, pp. 264.

temel hak ve özgürlüklerin uygulanmasına engel olan bazı uygulamaların olması nedeniyle süreci kınamışlardır.²⁰

Bu sırada 3 Aralık 1980’de Ortaklık Konseyi toplantısı olmuş TBMM düştüğü için milletvekilleri ve bakanlar yerine büyükelçiler toplantıya katılmışlardır. Daha sonra ise özellikle 1981’de ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Bunun sebeplerinden biri 1 Ocak 1981’de Yunanistan’ın Topluluğa tam üye olması, PASOK hükümetinin Türkiye karşıtı tutumu ve ikili sorunları Topluluk platformuna taşımaya başlamasıdır. Diğer ise ordunun insan hakları, demokrasi ve temel hak ve özgürlüklere kısıtlamalar getirmesidir. Çünkü bu durum bu temel değerler üzerine kurulmuş Topluluk bünyesinde tepki çekmiştir. Özellikle siyasi partilerin kapatılması Avrupa Komisyonu’nu ve Avrupa Parlamentosu’nu harekete geçirmiştir. 10 Nisan 1981’de Avrupa Parlamentosu’nun toplantısında iki ay içinde Türkiye’de darbe öncesi demokratik yapıya dönülmemesi halinde Türkiye’ye Yunanistan’a cunta döneminde uygulanan tavrın uygulanması kararı alınmıştır. Öyle ki dördüncü mali protokol 19 Haziran 1981’de fiilen parafe edilmiş ancak 4 Kasım 1981’de fiilen askıya alınmıştır. Mart 1982’de ise Ortaklık süresiz olarak askıya alınmıştır.²¹ Aynı yıl içerisinde Almanya, Fransa, Lüksemburg gibi bazı ülkeler ise Türkiye’den gelen insanlara vize uygulaması başlatmaya karar vermiş ve böylece kişilerin serbest dolaşımına ilişkin fiili ve hukuki prosedür sona erdirilmiştir.²² 7 Kasım 1982’de yeni anayasa onaylanmıştır Topluluk için bu anayasa olağanüstü hal uygulamalarının olduğu zamanda yürürlüğe konduğu gerekçesiyle önemli bir adım olarak görülmemiştir. Üstelik 1983 yılı boyunca bazı siyasi partilerin kapatılması ve bazılarının kurucularının MGK tarafından veto edilmesi, yeni kabul edilen Anayasa’da kabul edilemeyecek düzeyde anti-demokratik hükümler içermesi gerekçesiyle 13 Ekim 1983’te Avrupa Parlamentosu anti-demokratik uygulamalarından ötürü Türkiye’yi kınamıştır.²³

1983-1987 arası dönem Türkiye-Topluluk İlişkileri

6 Kasım 1983’te yapılan genel seçimlerle ANAVATAN Partisi (ANAP) büyük bir başarı kazanmış ve ANAP lideri Turgut Özal Başbakan olmuştur. Bu

²⁰ Bulent Algan, “Dissolution of Political Parties By The Constitutional Court in Turkey: An Everlasting Conflict Between the Court and the Parliament?”, *AUHFD*, Vol. 60, No. 4, 2011, pp. 809-836.

²¹ Kenan Aksu, “A Historical Background to Turkey-Europe Relations”, *Turkey-EU Relations*, Kenan Aksu (ed.), Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, 2012, pp. 18-41.

²² Natalie Martin, *Security and the Turkey-EU Accession Process: Norms, Reforms and the Cyprus Issue*, London, Palgrave MacMillan, 2015, pp. 23.

²³ Mehmet Semih Gemalmaz, “State of Emergency Rule in the Turkish Regal System: Perspectives and Texts”, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/81ec6160f8eca19_ek.pdf?dergi=Turkish%20Yearbook%20of%20Human%20Rights, (05.12.2016).

tarihten itibaren askıya alınan Türkiye'nin Toplulukla ilişkileri gelişmeye başlamıştır. 13 Aralık 1983'te hükümet programında Topluluk ile ilişkilerinde temel hedefin tam üyelik olduğunu ifade eden Özal, bütün aşamalarda ilişkileri ve çıkarlarımızı dengelemek içinde çalışmalarını sürdüreceklerini belirtmiştir.²⁴ İktidara geldiği andan itibaren ANAP, Topluluk ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışsa da istenen düzeye hemen geçilmemiş Topluluk tarafından Türkiye karşıtı tavsiye raporları hazırlanmıştır. Çünkü Topluluk yapılan seçimler de dâhil olmak üzere Türkiye'de yapılan pek çok uygulamayı anti-demokratik bulmuştur. Diğer yandan Özal, tam üyelik başvurusuyla ilişkileri yumuşatıp normalleştirmek istese de, konuyu Topluluk yetkililerine her açtığında, henüz erken olduğu cevabını almıştır. Bu yüzden iktidara geldikten hemen sonra tam üyelik başvurusu yapmamıştır. Çünkü insan hakları, demokrasi konusundaki ihlallerden ve yapılan seçimlerin göstermelik olduğu, demokrasinin hala yerleşmediği düşüncelerinden ötürü Türkiye'ye karşı Topluluk içinde karşıtlık devam etmiştir. Bunun yanında Özal'ın geçmişteki konumu, Topluluğa üyelik konusundaki eleştirileri de Topluluk bünyesinde Türkiye'ye karşı olumsuz düşüncenin devam etmesine neden olmuştur. Bu yüzden Özal, Türkiye'ye karşı olumsuz tavır düzelmeden Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmanın yerinde olmayacağını düşünmüştür.²⁵ Bu sırada Özal, Toplulukla ilişkileri geliştirmek için Topluluk yetkilileri ile de görüşmelere başlamıştır. Örneğin 23 Ocak 1984'te Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu öncülüğünde bir heyet Brüksel'de Avrupa Komisyonu Başkanı Gaston Thorn ve Dış İlişkilerden Sorumlu Başkan Yardımcısı William Haferkamp ile görüşmüştür. Yapılan görüşmelerde Türk heyeti Topluluk ile ilişkileri yeniden canlandırmak istediklerini ve 12 Eylül sonrası askıya alınan dördüncü mali protokolün serbest bırakılmasını istemiş ve bu sayede ilişkilerin ekonomiden çok tıkanan ilişkilerin yeniden açılması için önemli bir adım olacağını söylemiştir.²⁶

Eylül 1984'te Topluluk, Dublin'de yapılan Avrupa Siyasi İşbirliği Toplantısı'nda ilk kez ortaklığı yeniden canlandırma konusu konuşulmuştur. Ancak toplantıda Topluluk tarafından ortak bir tavır sergilenmemiştir. İlişkileri yeniden canlandırmak isteyen Almanya, İngiltere ve Belçika ile buna karşı çıkan Fransa ve bazı üyeler arasındaki tartışma sürecin ilerlemesine engel olmuştur. Buna rağmen 1984 yılının sonlarına doğru Özal ve ANAP'lı yetkililer Topluluğa başvurma söylemlerini artırmaya başlamış ve bu konuda kamuoyunu hazırlamaya çalışmışlardır. 1963 yılında imzalanan ve 1964 yılında yürürlüğe

²⁴ <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP45.htm>, (22.11.2016).

²⁵ Bulent Algan, "Dissolution of Political Parties By The Constitutional Court in Turkey: An Everlasting Conflict Between the Court and the Parliament?", *AUHFD*, Vol. 60, No. 4, 2011, pp. 809-836.

²⁶ Ali Aybey, "Turkey and European Union Relations: A Historical Assessment", *Journal of Ankara European Studies*, Vol. 4, No. 1, 2004, pp. 19-38.

giren Ankara Anlaşması'nın 20. yıl dönümü sebebiyle yapılan konferansa Turgut Özal bir mesaj göndererek Topluluğa başvuru vaktinin geldiğini söylemiştir.²⁷ 1985 Nisan ve Temmuz aylarında Alman Şansölyesi Helmut Kohl ile görüşmeler yapmış ve Katma Protokol gereğince 1 Ocak 1986'da başlaması gereken işçilerin serbest dolaşımı hakkında vazgeçmeleri hususunda Kohl'ün bir talebi olmuştur. Ancak Özal, bu talebe sıcak bakmamıştır

Diğer yandan Ekim 1985 yılında İngiliz İşçi Partisi milletvekili Richard Balfe, Türkiye'de insan hakları ve demokrasinin hala tam olarak yerleşmediğini ve bu yüzden Türkiye ile ilişki kurulmaması gerektiğini içeren, "*Balfe Raporu*" olarak anılan rapor Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilmiş ve Türkiye bu rapordan rahatsız olmuştur.²⁸ Topluluk içinde ise 1 Ocak 1986'da ise İspanya ve Portekiz tam üye olarak kabul edilmiş ve Topluluk sayısını ondan 12'ye çıkarmıştır. 16 Eylül 1986'da ise Ortaklık Konseyi toplantısı yapılmıştır. Bu toplantı 1980 ihtilali sonrasında bakanlar düzeyinde toplanan ilk ortaklık konseyi toplantısıdır. Bu toplantıda dördüncü mali protokolün serbest bırakılması için yapılması gereken şeyler ve sorunlar ele alınmış ve ilişkilerin normalleşmeye başladığı görülmüştür. Kasım 1986'da ise Toplulukla ilişkilerden sorumlu devlet bakanı Ali Bozer işçilerin serbest dolaşımı için Topluluğa başvuruda bulunmuş ancak Birliğin 24 Kasım 1986'daki cevabında serbest dolaşım için henüz gerekli hukuki yapının oluşmadığı ve çalışmaların olması gerektiği söylenmiştir. Ancak 14 Nisan 1987'de Türkiye'nin Topluluğa ortaklık ilişkisinden bağımsız olarak yaptığı tam üyelik başvurusuyla yeni bir sürece başlanmıştır.²⁹

1987-1993 Arası Dönem Türkiye-Topluluk İlişkileri

14 Nisan 1987'de Turgut Özal'ın imzaladığı ve Devlet Bakanı Ali Bozer tarafından Topluluk Dönem Başkanı Leo Tindemans'a ve Komisyon Başkanı Jacques Delors'a sunulan mektupla Türkiye Topluluğa Roma Antlaşması'nın 237. maddesi uyarınca tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.³⁰ Ekonomik açıdan bakıldığında dördüncü mali protokol ve işçilerin serbest dolaşımı konularında tıkanan ilişkilerin yeniden canlandırılmasının tam üyelik başvurusuyla olacağı düşünülmüştür. ³¹ Diğer yandan Özal'ın dışa açılım politikasını gerçekleştirmek

²⁷ Dietrich Jung, "Secularism: A Key to Turkish Politics?", *Religion, Politics and Turkey's EU Accession*, Dietrich Jung and Catharina Raudvere (eds.), New York, Palgrave MacMillan, 2008, pp. 122.

²⁸ Cemal Karakaş, "Turkey's Foreign Policy in turbulent times", *Cabillot Paper*, No. 92, 2006, pp. 29.

²⁹ Ziya Onis, "Turgut Ozal and His Economic Legacy: Turkish Neo-Liberalism in Critical Perspective", *Middle Eastern Studies*, Vol. 40, No. 4, 2004, pp. 113-134

³⁰ Ali Resul, Usul, *International Dimension of Democratization? The Influence of the European Union on the Consolidation of Democracy in Turkey 1987-2002*, Bilkent University, the Institute of Economics and Social Sciences, PhD Thesis, Ankara, 2013, pp. 144.

³¹ http://www.cvce.eu/content/publication/2005/6/16/52c199b9-aa2f-4327-8b25-148ae27ab5e2/publishable_eS.pdf, (26.11.2016).

ve geliştirmenin yolu dış kredilerden geçmektedir. Tam üyelik başvurusuyla Özal, Birliğin avantajlarından faydalanmak istemiştir. Bununla birlikte bu başvuru ile Özal, ilişkileri yeniden geliştirmeyi, Tek Pazar'a dâhil olarak ülkedeki ticari dengesizlikleri kapatmayı amaçlamıştır.³² çünkü darbe öncesinde 1877 \$ olana Kişi Başına Düşen Milli gelir darbe sonrasında 1540 \$ olmuştur.³³ Üstelik Türkiye ekonomisi darbe öncesinde de kötü durumdadır. Dış ticaret açığı, döviz darboğazı, işsizlik ve kıtlık devam etmektedir. Öyle ki ekonomi 1976'dan sonra küçölmeye başlamış ve 1979-80 arasında ekonomi yaklaşık % 1,6 küçölmüştür.³⁴ Siyasi açıdan ise Türkiye'nin Batılılaşmasının doğal sonucu olarak Topluluğa tam üyelik önemli olmuştur. Diğer yandan Yunanistan'ın tam üyeliği bunun doğal sonucu olarak Birliğin karar alma mekanizmasında yer alması, Yunanistan'ın ikili sorunları Topluluğa taşınması eşitliği sağlamak için Topluluğa tam üyeliği gerekli kılmıştır.³⁵

Bunların yanında Ankara Anlaşması ile kurulan Ortaklık İlişkisinde özellikle işçilerin serbest dolaşımı konusunda Katma Protokol yükümlölüklerini yerine getirmemesi, Özal'ı menfaatleri koruma anlamında böyle bir yola sevk etmiştir. Bununla birlikte Özal, 1984 yılında ABD ile yaptığı Ekonomi ve Savunma Antlaşması'ndan ekonomik olarak istediği avantajı alamamıştır. Enflasyonun düşmemesi, iç politikaya yönelik harcamaların fazla olması ve bütçe açığı'nın kapatılamaması Özal'ı Topluluğa tam üyelik başvurusuna itmiştir.³⁶ Yani Özal'ın Topluluğa tam üyelik başvurusu pragmatik düşünceden başka bir şey değildir. ABD ile yapılan anlaşmanın getirileri istenildiği gibi olmamıştır. Bu dönemde ABD askeri yardımları 913 milyon \$ olarak öngörölürken 715 milyon \$ yardım yapılmıştır.³⁷ Bu durumun nedenleri, ABD yönetimlerinin Kıbrıs sorunuyla yakından ilęilenmeye başlamaları, Ermeni Soykırımı iddiaları ve ABD'deki Ermeni lobisinin faaliyetleri ve Türkiye'deki

³² Catherine MacMillan, *Discourse, Identity and the Question of Turkish Accession to the EU: Through the Looking Glass*, London, Routledge, 2016, pp. 1-3.

³³ Talip Kucukcan and Muge Kucukkeles, "European Perceptions of Turkish Foreign Policy", *SETA Policy Report*, No. 10, 2012, pp. 13.

³⁴ Sinan Ulgen, "Turkish Business and EU Accession", http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/essay_turkish_business_accession_dec06-1421.pdf, (10.12.2016).

³⁵ Amanda Akcakoca, "EU-Turkey Relations 43 years on: Train crash or temporary derailments", *EPC Issue Paper*, No. 50, 2006, pp. 1-27.

³⁶ Cengiz Candar, "Turgut Ozal's Foreign and Security Policy Revisited", <http://www.hurriyetdailynews.com/turgut-ozals-foreign-and-security-policy-revisited.aspx?pageID=438&n=turgut-ozals-foreign-and-security-policy-revisited-2000-04-25>, (02.12.2016).

³⁷ Valeri Modebadze and Fatih Mehmet Sayın, "Why Turkey Should Join The European Union: Arguments in Favor of Turkish Membership", *Journal of Liberty and International Affairs*, Vol. 1, No. 2, 2015, pp. 1-9.; Bulent Aras, "The Impact of the Palestinian-Israeli Peace Process in Turkish Foreign Policy", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Vol. 20, 1997, pp. 57-59.

insan hakları sorunları olmuştur Bunun yanında bu dönemde Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine yaptığı ihracatın gerilemesi de Özal'ı Topluluğa tam üyelik başvurusuna yönlendirmiştir. Bu gerilemenin nedeni ise İran-Irak Savaşıdır. Bu savaşla birlikte ülkelerin ekonomileri krize girmiş ve Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerinde de sorunlar çıkmaya başlamıştır.³⁸

Avrupa Komisyonu Başkanı Leo Tindemans pek hoş karşılamasa da başvuruyu kabul etmiş ve Türkiye'nin başvuruyu Roma Antlaşması'nın 237. maddesi, AKÇT Antlaşması'nın 98. maddesi ve EURATOM Antlaşması'nın 205. maddesi uyarınca başvuru yaptığını söylemekle yetinmiştir. Çünkü Topluluk, Türkiye için henüz erken bir zaman olduğunu, demokratikleşme çalışmalarına hız verilmesi gerektiğini, siyasi yasaklamaların ve insan hakları gibi konuların ele alınması gerektiğini sonrasında başvurunun düşünüleceğini söylemiştir.³⁹ 27 Nisan 1987'de toplanan AB Bakanlar Konseyi konu hakkındaki görüşünü açıklaması için müracaatı Avrupa Komisyonu'na havale etmiştir. Böylece prosedüre uygun olarak süreç resmen başlamıştır. Ancak buna rağmen Türkiye'nin Topluluğa tam üye olarak alınıp alınmayacağına yönelik tartışmaları beraberinde getirmiştir. Çünkü süreç resmi olarak başlasa bile, ekonomik, kültürel, dinsel farklılıklar nedeniyle bir karşıtlığı iyice açığa çıkarmıştır. Örneğin Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors Türkiye'ye ekonomik sebeplerle karşı olduğunu, üstelik kültürel ve dinsel farklılıklar da hesaba katılınca ilişkilerin iyice çıkmaza girdiğini söylemiştir. Bununla birlikte Topluluk kamuoyu da Türkiye'nin tam üyelik başvurusu karşısında farklı tutumlar sergileseler de genel olarak olumsuz karşılamışlardır. Yunanistan, Danimarka, Almanya gibi ülkeler bu başvuruya olumsuz bakarken İngiltere, Fransa gibi açıktan tavır almayanlar da başvuruyu zamansız bulmuşlar ve doğrudan destekleme yoluna gitmemişlerdir.⁴⁰

Türkiye içinde ise tam üyelik başvurusu genel olarak olumlu karşılanmıştır. Özellikle Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) gibi kuruluşlar başvuruyu desteklerken geç kaldığını da belirtip bundan sonra ne yapılması gerektiği hususunda hükümete tavsiyede bulunmuşlardır. Siyasi partilerden ise demokratikleşme, ekonomik anlamda rahatlatma, iç ve uluslararası sorunların çözümünde kolaylık sağlayabileceği düşünceleriyle Doğru Yol Partisi (DYP), Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP), Demokratik Sol Parti (DSP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) başvuruyu

³⁸ Omer Karasapan, "Turkey's Armamanets Industries", *Middle East Journal*, Vol. 50, 1996, pp. 345.

³⁹ George E. Gruen, "Turkey Between the Middle East and The West", *The Middle East From the Iran Contra Affair to the Intifada*, Robert O. Freedman (ed.), New York, Syracuse University Press, 1991, pp. 404.

⁴⁰ EUCF, "Turkey's Quest for EU Membership", <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief4-0803-turkeys-quest.pdf>, (02.12.2016).

olumlu karşılarken Refah Partisi (RP) başvurusu “*Huristiyan Kulübü*” olduğu gerekçesiyle olumsuz karşılamıştır. Hatta bir kısım muhalefet Özal’ın Topluluk konusunda samimi olmadığı, esasında Özal’ın Topluluğa karşı olduğunu, DPT Müsteşarı olduğu dönemdeki düşüncelerinin değişmediği, onun dinci olduğunu ve Birliğin Türkiye’yi kabul etmediğini ispat etmek için başvuru yaptığını göstermeyi amaçladığını söylemişlerdir.⁴¹ Ancak Özal, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren Batı’ya yönelik bir dış politika izlediğini, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk’ün de Batı’ya dönük bir dış politikadan yana olduğunu söylemiştir. Türkiye’nin Batı’ya dönük dış politikasını devam ettirmek için gerekli bütün reformları ve değişiklikleri yapmaya çalıştığı belirten Özal, aksaklıklar ve eksikler olmakla beraber Türkiye’nin demokratik bir rejimle yönetildiği, laik bir sisteme sahip olduğu, 1980’lerden beri liberal ekonomiye geçtiğini ve Birliğin rekabet şartlarına kendini hazırladığını ve Birliğin Türkiye’yi alması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü ona göre Türkiye Batı Avrupa’nın güvenliği için oldukça önemli olduğunu, önemli deniz alanlarına, zengin petrol ve doğalgaz zenginliklerine sahip olması ve jeopolitik konu nedeniyle Avrupa’nın vazgeçemeyeceği bir ülke konumundadır.⁴²

Bu tartışma devam ederken 18 Aralık 1989’da Avrupa Komisyonu Türkiye’nin tam üyelik başvurusuna ilişkin görüşünü açıklamıştır. Abel Matutes tarafından açıklanan bu görüşe göre Komisyon, Türkiye’nin başvurusunu olumlu karşılamakla birlikte, Türkiye’nin Birliğin kurumsal, siyasi ve ekonomik yapısına önemli bir yük getireceği ve bu durumun Birliğin tam bir birlik olma yönünde yaptığı çalışmalara ve çabalara büyük oranda engel olacağı, Türkiye’nin geniş coğrafi alanı ve büyüyen nüfusu yüzünden zaten karmaşık olan Topluluk karar-alma yapısında daha fazla karmaşaya sebep olacağını belirtmiştir.⁴³ Aynı zamanda Birliğin Türkiye’nin tam üyeliğini hazmedecek durumda olmadığını söylemiş ve 1992 yılına kadar tam anlamıyla bir birlik olmadan yeni bir genişlemenin Topluluğa zarar vereceği gerekçesiyle ne Türkiye’nin ne de Birliğin böyle bir genişlemeye hazır olduğunu söyleyerek Türkiye’nin başvurusuna ilişkin olumsuz bir tavır takınmıştır.⁴⁴ Bununla birlikte Türkiye’nin siyasal ve ekonomik anlamda Topluluğa tam üyelik için hazırlamak maksadıyla yardıma ihtiyacı olduğunu ve yardım edileceğini söylemiştir. Yani, Topluluk bu raporla Türkiye’ye tam üyelik için ne kapıyı açmış ne de kapatmıştır. Süreç ucu açık

⁴¹ European University Institute, *European Political Cooperation Documentation Bulletin*, Firenze Ferrovia, EPC Bulletin, 1990, p. 505.

⁴² Carl Dalhman, “Turkey’s Accession to the European Union: The Geopolitics of Enlargement”, *Eurasian Geography and Economics*, Vol. 45, No. 8, 2004, pp. 553-574.

⁴³ Ali Aybey, “Turkey and the European Union Relations: A Historical Assessment”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 4, No. 1, 2004, pp. 19-38.

⁴⁴ Sevilay Elgün Kahraman, “Rethinking Turkey: European Union Relations in the Light of Enlargement”, *Turkish Studies*, Vol. 1, No. 1, 2000, pp. 5.

biçimde zamana bırakılmıştır. Aynı zamanda raporda Türkiye'nin tam üyeliğine yönelik ifadelerden çok ortaklık ilişkisi üzerinden ilişkilerin devam etmesi yönünde bir durum ortaya çıkmıştır. Yani Türkiye, yarı içeride yarı dışarıda söz konusu politikaları uygulayan ama karar-alma mekanizmasında yer almayan bir ortak olarak düşünülmüştür. Bu anlamda tam üyelikten çok Gümrük Birliği, teknik ve mali ilişkileri geliştirme yönünde adımlar atılması üzerinde durulmuştur. Yani Topluluk bir yandan Türkiye'yi tam üye olarak kabul etmek istememiş diğer yandan ise bu durumu Türkiye'ye doğrudan söylemekten de çekinmiştir.⁴⁵ Birliğin hiçbir kurumunda Türkiye'ye yönelik resmi olarak böyle bir öneri teklif edilmemiştir. Hiçbir resmi rapor ya da belgede öneriye dair bir atıf bulunmamasına rağmen 1990'ların başından 1999 yılında Türkiye'nin adaylık statüsünün onaylanmasına kadar geçen süre içinde Türkiye hiçbir belgede genişleme başlığı altında ele alınmamış, dış ilişkiler başlığı altında yer almıştır. Bu başlık altında da Türkiye'ye ile ilişkilerde mevcut ortaklık ilişkisini geliştirecek formüllerden bahsedilmiştir.⁴⁶

Türkiye içinde ise büyük bir kesim raporu olumsuz bulmamış tam üyelik başvurusunun olumlu olduğunu ancak 1993 yılına kadar bu başvurunun ertelendiği ileri sürülmüştür.⁴⁷ Avrupa Komisyonu bu görüşü AB Bakanlar Konseyi'ne teslim ettikten sonra üye devletlerin tepkilerini ölçmek amacıyla Daimi Temsilciler Komitesi'nde tartışılmıştır. Raporu bütün üye ülkeler olduğu gibi kabul ederken Yunanistan ise Türkiye, Türk birliklerinin Kıbrıs'tan geri çekilmesi, demokratikleşmede ilerleme kaydedilmesi, insan haklarına saygı gibi şartları yerine getirmeye razı oluncaya kadar Görüş'ün işbirliği önerisine itiraz edeceğini açıklamıştır.⁴⁸ Komisyon da Yunanistan'ın bu tutumuna rağmen ilişkileri geliştirmek için istemiştir. Bu konuda Abel Matutes görevlendirilmiş ve 12 Haziran 1990'da "*Matutes Paketi*" yayınlanmıştır. Paket IV. mali paketin uygulanması, sanayi ve teknoloji alanında işbirliği, politik ve kültürel alanda işbirliği ve Gümrük Birliği'ni sağlamayı öngörmüştür.⁴⁹ Bu anlamda Matutes Paketi, 1989 Komisyon görüşünün tekrarından öteye gitmemiştir. Ancak paket Yunanistan'ın vetosu yüzünden hayata geçirilememiştir.⁵⁰ Çünkü Yunanistan,

⁴⁵ Sedat Laciner, "Turgut Ozal Period in Turkish Foreign Policy: Ozalism", *USAK Yearbook of Politics and International Relations*, No. 2, 2009, pp. 153-205.

⁴⁶ European Commission, "Commission Opinion on Turkey's Request for Accession to the Community", <http://aei.pitt.edu/4475/1/4475.pdf>, (03.12.2016).

⁴⁷ Bruce Kuniholm, "Turkey's Accession to the European Union: Differences in European and US Attitudes and Challenges for Turkey", *Turkish Studies*, Vol. 2, No. 1, 2001, ss. 25-53.

⁴⁸ David Schilling, "European Islamophobia and Turkey: The Welfare Party and Turkey", *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, Vol. 3, No. 1, 2004, pp. 515.

⁴⁹ Eric Faucompret and Jozef Konings, *Turkish Accession to the EU: Satisfying the Copenhagen Criteria*, New York, Routledge, 2008, pp. 31.

⁵⁰ Christophe Hillion, "The Limits to Member State's discretion in EU Enlargement Negotiations-Turkey's Accession as a case study", *Demos Europe*, 2007, pp. 9.; Christophe Hillion, "The Creeping Nationalisation of the EU Enlargement Policy", *SIEPS Report*, No. 6, 2010, pp. 20-22.

hayati çıkarları olan Kıbrıs ve Ege sorunları yüzünden planı reddetmiş, işbirliğine yanaşmamış ve plan hayata geçirilememiştir.⁵¹

Bu sırada dünya genelinde ise Soğuk Savaş sona ermeye, Doğu Blok'u dağılmaya başlamıştır.⁵² Bu durum ise Türkiye'nin jeopolitik açıdan önemini artırmıştır. Türkiye komünizmden kaçan ve yeni bir düzen arayan devletler için demokratik, liberal ekonomi bağlamında bir model olarak görülmüştür.⁵³ Üstelik Ağustos 1990'da yaşanan Körfez Krizi ve ABD müdahalesi sırasındaki duruşu onu en azından ABD için vazgeçilmez bir müttefik haline getirmiştir.⁵⁴ Hatta ABD, Türkiye'nin Topluluğa girmesi için gerekli desteği vereceğini söylemiştir.⁵⁵

Ancak Topluluk Gümrük Birliği'nin geliştirilmesi dışında ilişkileri geliştirme yönünde pek de olumlu bir tavır sergilememiştir. Üstelik Topluluk, Türkiye'ye ekonomik yardım da yapamamıştır. Özal bütün bunlara rağmen ortaklığı canlandırmak için büyük bir uğraş içine girmiştir. Örneğin Paris'teki Batı Avrupa Birliği (BAB) Toplantısında Türkiye'nin Körfez Krizi'ndeki rolüne değinmiş ve Birliğin de Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu söylemiştir.⁵⁶ Bunun yanında Türkiye'nin eksikleri ve kat etmesi gereken şeyleri olduğunu kabul edilmekle birlikte Birliğin de anlayış göstermesi gerektiğini söylemiştir. Çünkü Türkiye, 1945'ten beri kurulan tüm Avrupalı örgütlere üye durumundadır. Bu yüzden Birliğin de tam üyesi olması gerektiği üzerinde durmuştur. Aslında Türkiye, Körfez Krizi'nin Kore Savaşıyla benzer görmüştür.⁵⁷ Kore Savaşı sonrası nasıl NATO üyeliği sağlanmışsa Körfez Kriziyle de Topluluğa tam üyeliğin sağlanacağı üzerinde durulmuştur. Ancak herhangi bir sonuç elde edilmemiştir. Çünkü Topluluk Ortadoğu'ya doğru genişlemek istememiştir. Bu anlamda Körfez Krizi, Kore Savaşı'na oranla elini zayıflatmıştır.⁵⁸

⁵¹ Ozlem Terzi, *The Influence of The European Union on Turkish Foreign Policy*, Farnham, Ashgate, 2010, pp. 30-31.

⁵² Graham E. Fuller, *The New Turkish Republic*, Washington, United States Institute of Peace Press, 2008, pp. 40.

⁵³ Harun Ankan, *Turkey and the EU: An Awkward Candidate for EU Membership?*, Second Ed., London, Ashgate, 2006, pp. 72.

⁵⁴ İhsan Dağı, "Transformation of Turkish Politics and the European Union: Dimensions of Human Rights and Democratization", <http://www.policy.hu/dagi/leftmenu/files/Transformation%20of%20Turkish%20Politics%20and%20the%20European%20Union.pdf>, (10.12.2016).

⁵⁵ Ali Bozer, "Turkey's Relations and Prospects with the European Community", *Turkish Review Quarterly Digest*, 1997, pp. 10.

⁵⁶ Frits Bolkestein, *The Limits of Europe*, Tiel, LannaoPub., 2004, pp. 76.

⁵⁷ Abdi Pehlivan, (2008), *Turkey's Membership in the European Union: Analyzing Potential Benefits and Drawbacks*, Naval Postgraduate Thesis, California, 2008, pp. 134.

⁵⁸ Sarah Fox Ozkan, "Turkey-EU Relations and The Prospects for Turkey's Accession", *Journal of Public Affairs*, Vol. XIII, 2001, pp. 43-51.; Metin Heper, "Islam, Conservatism and Democracy in Turkey: Comparing Turgut Ozal and Recep Tayyip Erdogan", *Insight Turkey*, Vol. 15, No. 2, 2013, pp. 141-156.

Sonuç

Turgut Özal, Türk Dış Politikasında köklü değişikliklere yol açmış, Türkiye'nin değişimine önemli katkılar yapmış bir liderdir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Türkiye'nin kötüleşen ilişkilerini düzeltmeye çalışan, Türkiye'yi ekonomik olarak yeniden şekillendiren Özal, Toplulukla ilişkilere de özel bir önem vermiştir.

Özal, Türk Dış Politikasını şekillendirirken Batıcılık, onun için önemli bir unsur olarak varlığını korumaya devam etmiştir. Onun için Batı dünyası Türkiye'nin içinde yer alması gereken bir yerdir. Çünkü Türkiye'nin çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasının gereği Batı içinde yer almaktan geçmektedir. Ancak Özal, bütün bunları söylerken Batı'nın da Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu söyleyerek Batı karşısında pazarlık gücünü devam ettirmek istemiştir.

Dış politika uygulamasında ekonomiyi ön plana çıkaran Özal, dış ilişkilerde ekonomik ve ticari ilişkiler ne kadar gelişirse devletlerarasında karşılıklı bağımlılığın ve ticaretin o kadar artacağını ve bu sayede de devletler arasındaki siyasi sorunların çözüm bulabileceğini düşünmüştür.

Bunun için Özal, öncelikli olarak Türkiye'yi ithal ikameci, kapalı ekonomik yapıdan ihracata dayalı serbest piyasa ekonomisine geçirmiştir. Bu sayede ekonomik alanda yaşanacak özgürlükle demokrasi ve diğer özgürlüklerin de kökleşeceğine inanmıştır. Yani Özal'ın demokrasi üzerinde yaptığı vurgu Türkiye'nin ekonomik alanda istikrarının sağlanacağına ve Türkiye'nin ekonomik açıdan gelişeceğini düşünmüştür.

Topluluk ile ilişkilere özel önem veren Özal, Türkiye'nin Topluluk içinde yer alması gerektiğini söylemiştir. Ancak bu düşünce Batıcılık unsurundan ziyade daha çok ekonomik çıkardan dolayıdır. Çünkü Özal, Topluluğa tam üye olunca ekonomik istikrarın sağlanacağını ve bunun neticesinde siyasi anlamda da istikrarın sağlanacağını ve devam edeceğini düşünmüştür. Bu anlamda Özal'ın Topluluğa verdiği önem Batıcılık unsurundan ziyade ekonomik kazanç elde etme ve aynı zamanda ülkenin siyasi ve sosyal açıdan da istikrara kavuşmasını sağlamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Yani Özal Topluluk ile ilişkilerinde Batıcılık politikasını ekonomik kazanç elde etmek için bir araç olarak kullanmıştır. Daha başka bir ifadeyle Özal öncesi dönemde Batıcılık bir amaçken Özal döneminde ulusal çıkar amacına ulaşmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Özal'ın 1987 yılında yaptığı tam üyelik başvurusundan sonra 1989'da Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan Rapordan sonra Özal, Topluluğa tam üyelik tam olarak gerçekleşmese bile Gümrük Birliği'nin yapılması gerektiğini söylemesi de bu durumun bir göstergesidir. Çünkü bu sayede ülkede ekonomik istikrar sağlanacak, Türk mallarının kalitesi ve rekabet yeteneği artacak, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi önemli

haklar kökleşerek siyasi istikrar sağlanacaktır. Bu durum halkın refah seviyesinin ve yaşam standartlarının gelişmesi ve Türkiye’de sosyal anlamda da bir değişime yol açacaktır. Yani Topluluğa tam üyelik, Türkiye’de var olan demokrasi, insan hakları gibi sorunların ortadan kaldırılması için bir çare olarak görülmüştür.

Türkiye’nin önemli bir bölgesel güç olması için çaba sarf eden Özal, günümüz Toplulukla ilişkilerine de etki etmiştir. Günümüz Türkiye’si için de Toplulukla ilişkiler temel hedeftir. Bu hedef, Türk Dış Politikasının temel dinamiklerinden olan Batıcılık politikasının bir gereği olarak devam ettiği gibi ekonomik ve siyasi çıkarlar nedeniyle gerekli görülmektedir. Öyle ki Topluluğa tam üyelik, Türkiye’de ekonomik anlamda istikrarın sağlayabilecektir. Bunun yanında demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi temel AB değerlerinin kökleşerek siyasi anlamda da istikrarın sağlanıp sorunların çözüleceğine inanılmaktadır. Bu yüzden günümüzde Topluluğa üyelik ve reform sürecinin devam etmesi bu unsurları sağlamak için gerekli görülmüştür.